

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Bulgarien 2015–2016

I. SAMMANFATTNING

Bulgarien är en parlamentarisk demokrati med regelbundna allmänna val och ett flerpartisystem med reella möjligheter för oppositionen att påverka. Civilsamhället tillåts verka fritt. Landet har dock fortsatt utmaningar när det gäller rättsstatens principer. Korruption och organiserad brottslighet är utbredd i Bulgarien. Regeringen har vidtagit vissa åtgärder för att bekämpa detta, men resultaten är ännu begränsade. Bristerna i rättsstatens principer utgör ett hinder för personers åtnjutande av mänskliga rättigheter och för landets politiska, ekonomiska och sociala utveckling.

Bulgarien har ratificerat de flesta konventionerna för mänskliga rättigheter. Efterlevnaden brister dock fortsatt. Detta gäller inte minst för den romska minoriteten som utgör mellan fem och tio procent av befolkningen. Romerna saknar i princip politisk representation, har avsevärt lägre utbildningsnivå än majoritetsbefolkningen, sämre hälsa, högre arbetslöshet, är överrepresenterade i fängelser och faller i högre utstäckning offer för människohandel. Fördomar mot romer är mycket utbredd i det bulgariska samhället.

Främlingsfientligheten är generellt uttalad i Bulgarien. Människorättsorganisationer rapporterar om diskriminering och trakasserier mot asylsökande och andra migranter, fall av brutalitet av polisen samt undermåliga förhållanden på asylboenden i landet.

Bulgarien är ett socialt konservativt samhälle. Detta återspeglas på en rad rättighetsområden. Även om många kvinnor är yrkesverksamma ligger

ansvaret på hemarbetet till största del på kvinnor. Få HBTQ-personer visar sin sexuella läggning eller könsidentitet öppet på grund av rädsla för diskriminering och trakasserier.

Funktionsnedsatta har en svår situation i Bulgarien, där många fortsatt bor på institutioner. Antalet barn på institutioner har minskat kraftigt under de senaste åren i och med upprättandet av mer hemlika boenden i mindre grupper. Ansträngningar görs för att möjliggöra för barn med funktionsnedsättning att gå i vanliga skolor.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

En princip för god samhällsstyrning

Bulgariens konstitution anger att rättsväsendet ska vara självständigt och att domare, åklagare och förundersökningsledare ska styras av lagen i sitt arbete. Domare utses av det högsta rättsliga rådet. Konstitutionen garanterar även skyddet av grundläggande mänskliga rättigheter och friheter. Internationella avtal som har ratificerats i enlighet med konstitutionen är del av landets lagstiftning och har företräde framför eventuell motstridande nationell lag. Den offentliga sektorn i Bulgarien karaktäriseras av brister i form av korruption, ineffektivitet och ett bristande ansvarsutkrävande. Människorättsorganisationer rapporterar om förekomst av politisk påverkan i rättsprocesser.

I och med sitt inträde i EU 2007 sattes en process upp för att stödja och följa reformarbetet på det rättsliga området i Bulgarien (CVM) med fokus på reformer i rättsväsendet samt kampen mot korruption och organiserad brottslighet. EU-kommissionen presenterar årligen en bild av situationen i Bulgarien inom dessa områden, samt lämnar rekommendationer om uppföljning och åtgärder. I sin senaste rapport, publicerad i januari 2016, konstaterar Kommissionen att regeringen har tagit vissa viktiga steg genom lagändringar för ett mer självständigt rättsväsende, till exempel arbetsformerna för det högsta rättsliga rådet, och hur representanterna för detta utses. Detta behöver följas upp med konkreta åtgärder. Kommissionen konstaterar också att kampen mot korruption går långsamt. Inga större korruptionsfall har under perioden lett till fällande domar.

Korruptionen omfattar bland annat mutor, förskingring och regelbrott vid offentliga upphandlingar. Korruptionsnivåerna i Bulgarien anses vara mycket

höga och korruption förekommer inom många samhällsfunktioner. *Center for the Study of Democracy* fann i en studie 2016 att var femte bulgar under de senaste åren hade sökt muta en offentligt anställd, och nära var tredje hade blivit erbjuden en muta. Sjukvården och delar av polisväsendet pekades i undersökningar ut som funktioner där den vanlige bulgaren ofta möter korruption.

Den organiserade brottsligheten bedöms som hög. EU-kommissionen framhåller i en rapport från 2016 att Bulgarien har vidtagit vissa åtgärder, bland annat inrättandet av en särskild domstol, vilket har gett visst resultat. Problem kvarstår, till exempel med hot mot vittnen. Kommissionen framhåller vikten av att mer omfattande organiserad brottslighet lagförs och leder till fällande domar. Människohandeln är i mycket stor utsträckning kopplad till den utbredda organiserade brottsligheten i Bulgarien.

Som en följd av myndigheternas bristande resultat i kampen mot korruption så är allmänhetens förtroende för landets rättsväsende mycket lågt. På *Transparency Internationals* index för upplevd korruption låg Bulgarien 2015 på plats 69 av 168.

Det finns ett ombudsmannakontor som bedriver ett aktivt arbete för att främja medborgarnas individuella rättigheter och som tar emot klagomål från enskilda. Ombudsmannen får in några tusen ärenden varje år. Merparten berör kvaliteten på offentliga tjänster som el- och vattendistribution, stöd genom socialförsäkringarna samt fastighetsfrågor, inklusive vräkningar.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Enligt grundlagen har Bulgarien ett parlamentariskt styrelseskick där all makt utgår från folket. Den politiska aktiviteten ska baseras på politisk pluralism. Makten ska vara delad mellan den lagstiftande, verkställande och dömande makten. Presidentämbetet har framförallt ceremoniella uppgifter. Parlamentet har en kammare med 240 ledamöter. Alla bulgariska medborgare över 18 år har rösträtt, med undantag till exempel för personer som avtjänar fängelsestraff.

Alla som är medborgare kan ställa upp i allmänna val, rösta, samt demonstrera. Valdeltagandet har i de senaste allmänna valen legat kring 50

procent. Bulgarien har ett brett politiskt spektrum och i sittande parlament är åtta partigrupperingar representerade där några utgörs av allianser mellan flera småpartier. Oppositionen har reella möjligheter att agera.

De politiska representanterna är till övervägande del män och färre kvinnor är representerade på lokal nivå än på central nivå. I parlamentet är 20 procent av ledamöterna kvinnor. I regeringen är 36 procent av ministrarna kvinnor. Bland borgmästarna är 18 procent kvinnor. Det finns ytterst få romer som innehar politiska uppdrag - i parlamentet bara någon enstaka.

Förtroendet för de politiska institutionerna är lågt och låg våren 2016 på drygt tio procent. Ombudsmannakontoret åtnjuter däremot ett högt förtroende.

Under rapportens period hölls val till lokala beslutande församlingar hösten 2015. Allmänna val organiseras av *Central Election Commission*, som upprättar röstlängder, förrättar valen och räknar rösterna. Det förekom inte internationella observatörer vid valet 2015. I samband med de allmänna val som har hållits de senaste åren har det rapporterats om olika former av oegentligheter såsom röstköp, felaktig registrering av röstande och valförrättare som inte följer regelverket. Inga betydande fall av röstköp har lagförts i samband med senaste allmänna valen.

Det civila samhällets utrymme

Det civila samhället tillåts generellt att bedriva sin verksamhet fritt och utan begränsningar eller kontroller. Vissa människorättsorganisationer och dess ledare har dock vittnat om trakasserier.

Under regeringen lyder ett flertal kommissioner i olika frågor där det civila samhället är representerat med en konsultativ roll. Antalet fristående organisationer på området mänskliga rättigheter är tämligen stort. Bulgariska Helsingforskommittén är den mest framträdande. Organisationen arbetar brett med frågor om mänskliga rättigheter och har även drivit enskilda bulgarers fall till Europadomstolen för mänskliga rättigheter. En mängd roma-organisationer arbetar med olika aspekter av romers rättigheter både lokalt och på central nivå. Det finns också organisationer som arbetar med enskilda rättighetsområden såsom jämställdhet, personer med funktionsnedsättningars rättigheter, HBTQ-personers rättigheter och mot människohandel.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Det finns inga rapporter om politiskt motiverade försvinnanden och Bulgariens konstitution och lagstiftning förbjuder tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Det rapporteras dock om övervåld av polis till exempel vid gripanden.

Människorätsorganisationer rapporterar om att personer arresteras för mindre lagöverträdelser och genom våld tvingas att avlägga bekännelser. Detta drabbar särskilt personer ur minoritetsgrupper, framförallt romer. Uppföljningen av bruk av övervåld av polisen brister – få fall leder till en rättslig prövning.

Bulgariens lagstiftning tillåter polisen att använda eldvapen endast som en sista utväg. Dödligt våld får inte användas mot personer som agerar fredligt och inte utgör något hot, men förbudet respekteras inte alltid. I en uppmärksammande händelse från oktober 2015 dog en migrant efter skottlossning av gränspolis – som uppgav att det rörde sig om en rikoschett av ett varningsskott. Gränspolisen friades från misstankar om brott efter utredning.

Förhållandena på fängelser och andra slutna enheter är dåliga. Byggnaderna är gamla, slitna, med otillräckliga sanitära förhållanden, ouppvärmda och vissa celler saknar naturligt ljus. Tillgången till medicinsk hjälp är begränsad och har under perioder saknats helt på ett par fängelser. Flera bulgariska fängelser är överfulla. Endast en mindre andel av intagna vid landets fängelser erbjuds arbete. Personalen är underbemannad. *Amnesty International* rapporterar om våld från polis och fängelsepersonal, samt mellan intagna vid fängelserna. Utrymmen för att ta emot besökare är undermåliga, och lokaliseringen av fängelser försvårar besök av anhöriga. *Amnesty International* betonar särskilt bristerna i förhållandena för frihetsberövade minderåriga. Under perioden har ett av de största fängelserna i Bulgarien renoverats till modern standard, och ett nytt fängelse har byggts. Regeringen har renoverat delar av andra fängelser. Man planerar för ytterligare renoveringar av fängelser, men budgetbegränsningar gör att arbetet har gått sakta.

Bulgarien är ett ursprungsland, och i viss mån även transit- och slutland, för människohandel för sexuellt utnyttjande och tvångsarbete. Bulgariska kvinnor och barn är offer för människohandel för sexuellt utnyttjande inom

landet, i övriga Europa, Ryssland, Mellanöstern och USA. Enskilda organisationer uppger att denna människohandel har ökat. Bulgariska män, kvinnor och barn är offer för människohandel för tvångsarbete i bland annat europeiska länder inom jordbruk, byggsektorn och tjänstsektorn. Bulgariska vuxna och barn har tvingats till tiggeri och till att stjäla inom Bulgarien och i EU-länder, däribland Sverige. Minoritetsgrupper, framförallt romer, är särskilt utsatta för människohandel.

Bulgarien har ratificerat Europarådets konvention om människohandel och under 2015 och 2016 vidtog den bulgariska regeringen vissa åtgärder för att stärka bekämpandet av människohandel. Straffen för sådana brott har skärpts. Ett par skyddade boenden har inrättats för kvinnor som fallit offer för människohandel. Dessa kan dock bara ta emot en bråkdel av offren. Det rapporteras att korruption inom polisen hindrar ett mer effektivt bekämpande av människohandel. Arbetet mot människohandel leds av en nationell kommission.

Dödsstraff

Bulgarien avskaffade dödsstraff 1999.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Bulgariens konstitution och lagstiftning förbjuder godtyckligt kvarhållande eller frihetsberövande. Fall har dock rapporterats, bland annat i amerikanska utrikesdepartementets rapport om mänskliga rättigheter, där polis har gripit personer på svaga grunder eller utan konkreta misstankar, vilket enligt människorättsorganisationer särskilt drabbar minoriteter. Bulgarien har fått kritik för långa häktningstider, och har fällt för detta i Europeiska domstolen för mänskliga rättigheter.

Den bulgariska grundlagen ger alla rätt att röra sig fritt i landet och själv välja platsen där man vill leva, liksom rätten att lämna landet och återvända.

Rättssäkerhet

Konstitutionen och lagstiftning säger att rättsväsendet ska vara oberoende. Svaranden har enligt lag rätt att direkt bli informerade om vad man står åtalad för och få en försvarare. En åtalad betraktas som oskyldig till dess att motsatsen bevisats. Alla domstolsförhandlingar är offentliga, med undantag för nationell säkerhet, skydd av minderåriga etc. Lagstiftningen ger rätt att överklaga.

Enligt grundlagen har alla rätt till juridiskt ombud. Europarådet skriver i en rapport att många frihetsberövade, inte minst resurssvaga personer, inklusive från minoritetsgrupper, har svårt att få kvalificerat ombud.

Straffbarhetsåldern är 14 år.

I praktiken finns det betydande brister i rättssäkerheten i Bulgarien genom utbredd korruption, ineffektivitet och bristande ansvarsutkrävande. Anklagelser om sådana företeelser har följts upp först efter att det uppmärksammats av utomstående. Opinionsundersökningar visar att allmänhetens förtroende för rättsväsendet är mycket lågt. Det rättsliga systemet anses vara en av de mest korrumpade delarna av det bulgariska samhället. Påverkan på domstolars agerande förekommer för politiska och ekonomiska syften.

Straffrihet

Grundlagen ger viss immunitet för ledamöter av det nationella parlamentet. Om en ledamot misstänks för brott kan immuniteten hävas efter beslut av parlamentet eller talmannen.

Det rapporteras att det bulgariska rättsväsendet underlåter att effektivt utreda och lagföra hatbrott. När så sker lagförs sådana brott oftare som så kallad ”*hooliganism*” än brott som sker på grund av till exempel offrets etnicitet eller sexuella läggning. Det blir därmed också svårt att få en bild av förekomsten av hatbrott i Bulgarien.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Bulgarisk lagstiftning garanterar yttrande- och pressfrihet. Den förbjuder också censur. Medieutbudet är brett. Ägarförhållandena av media är dock inte transparenta. I amerikanska utrikesdepartementets rapport om mänskliga rättigheter anges att media i landet har nära kopplingar till individer med starka politiska och ekonomiska intressen. *Association of European Journalists Bulgaria* skrev i en rapport 2015 att det är vanligt förekommande med påtryckningar mot journalister, vilket begränsar medias utrymme att verka och kritiskt granska politiker och maktahavare. På Reportrar utan gränser index över pressfrihet ligger Bulgarien år 2016 på plats 113 av 180. Landet har sjunkit i detta index under de senaste åren.

Drygt hälften av Bulgariens medborgare använder internet. Sociala medier har fått en snabb spridning. Lagstiftning antogs 2015 som begränsar statens möjlighet att få access till elektronisk datatrafik till enbart vid misstanke om allvarliga brott eller hot mot nationell säkerhet.

Allmänheten har rätt att ta del av allmänna handlingar, med begränsade undantag. En mindre administrativ avgift tas ut. Journalister och civilsamhällesorganisationer rapporterar att lagen inte alltid implementeras effektivt.

Mötes- och föreningsfrihet

Bulgariens konstitution och lagstiftning garanterar förenings- och mötesfrihet. Lagstiftningen kräver att tillstånd för offentliga möten, samlingar och demonstrationer begärs med 48 timmars varsel. Myndigheterna kan föreslå en alternativ plats, eller förbjuda en samling som kan utgöra hot mot den allmänna ordningen, säkerhet, eller trafik.

Föreningsfrihet råder, men lagstiftningen förbjuder grupperingar som sätter den nationella enigheten i fara, eller främjar rasism, religiöst eller nationellt hat, som står i strid med individens rättigheter eller föreningar som förespråkar våld. Enskilda organisationer är inte begränsade vad gäller deltagande i demonstrationer, diskussioner eller dylikt, så länge aktiviteterna inte utgör del av en valkampanj.

Religions- och övertygelsefrihet

Bulgariens konstitution garanterar religions- och övertygelsefrihet för alla, samt alla former av religiöst utövande. För att utöva sin religion i gemenskap med andra krävs att den religiösa gruppen är registrerad. Konstitutionen anger att östlig ortodox kristendom är landets traditionella religion. Vissa mindre religiösa grupperingar, som mormoner, Jehovas vittnen och Hare Krishna-rörelsen har rapporterat om fall av motarbetande och diskriminering av staten, samt fysiska påhopp och fientliga uttalanden från nationalistiska partier. Detta gäller även grupper av judar och muslimer. Antisemitisk retorik förekommer i sociala medier och judiska grupper uttrycker oro över myndigheternas bristande aktivitet för att förhindra hets mot folkgrupp.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Bulgarien har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner. All diskriminering i arbetslivet är förbjudet och föreskriver lika lön för män och kvinnor. Grundlagen ger fackföreningar rätt att mötas och tillvarata sina medlemmars intressen, inklusive att ingå kollektivavtal och att strejka. Idag är ungefär var fjärde anställd i Bulgarien fackligt ansluten. Strejkrätten respekteras i allmänhet. Det rapporteras dock om fall då arbetsgivare har trakasserat fackliga ledare och fackligt anslutna.

Lagstiftningen förbjuder tvångsarbete, inklusive för barn. Ungdomar får arbeta från 16 års ålder och från 18 år om det gäller hälsofarligt arbete. Barnarbete förekommer i mindre utsträckning, inom jordbruket och i familjeföretag. Regeringen har vidtagit vissa åtgärder för att motverka barnarbete. Enligt människorättsorganisationer förekommer även visst tvångsarbete, som med ökande migrationsströmmar genom Bulgarien har ökat. I större utsträckning utnyttjas dock bulgarer för tvångsarbete, inklusive prostitution, i andra länder. Myndigheterna kritiserar för att lägga fokus på människohandel och inte ägna tillräcklig uppmärksamhet på tvångsarbete.

Enligt bulgarisk grundlag ska alla medborgare ha rätt till arbete. Arbetslösheten sjönk under 2015 och 2016 till knappt 8 procent. Ungdomsarbetslösheten är dock hög på drygt 20 procent. Den romska minoriteten möter diskriminering på arbetsmarknaden. Nästan varannan rom står utanför den formella arbetsmarknaden. Romer har avsevärt lägre medelinkomst än etniska bulgarer, då de vanligtvis har enklare, lägre betalda arbeten. HBTQ-personer möter också diskriminering på arbetsmarknaden, och väljer därför många gånger att inte vara öppna med sin läggning eller könsidentitet. Det är vidare svårt för personer med funktionsnedsättning att få arbete – bara var tioende har en anställning. Regeringen har initierat program under rapportens period för att öka funktionsnedsattas sysselsättning

Arbetstagares rättigheter bedöms ha ett tämligen gott skydd i Bulgarien. Arbetsrätten föreskriver 40 timmars arbetsvecka med minst ett dygns vila per vecka och det finns lagstiftning som begränsar övertidsuttaget. Minimilönen låg under perioden på motsvarande cirka 2 000 SEK per månad. Den genomsnittliga lönen ligger på motsvarande cirka 5 000 SEK

per månad. Statistik pekar på en löneskillnad mellan könen på 6 procent år 2014.

Inom vissa sektorer utsätts anställda för hälsorisker. Detta rör till exempel gruvnäringen, kemisk industri och byggsektorn. En anställd har rätt till en icke-skadlig arbetsmiljö enligt lagen och har rätt att lämna arbetsplatsen om situationen är hälsofarlig. Den myndighet som utför arbetsplatsinspektioner har utökat sina kontroller, vilket rapporterats ha gett positiv effekt.

Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Det finns en allmän sjukförsäkring som ger rätt till vård på offentliga vårdinrättningar. Tillgången till och kvaliteten på vård varierar mellan olika regioner i Bulgarien. Hälso- och sjukvården i Bulgarien är underfinansierad och det råder brist på utbildad personal. Även om avgiften till sjukförsäkringen är låg så är det många som inte kan betala på grund av fattigdom, vilket i stor utsträckning drabbar pensionärer och den romska befolkningen. Därtill är korruptionen omfattande, vilket delvis kan förklaras av att lönerna inom sjukvården är låga. Totala utgifter för hälso- och sjukvård låg 2014 på drygt åtta procent av BNP.

Olika statistiska uppgifter finns om mödradödligheten – enligt WHO låg den 2013 på 5 dödsfall per 100 000 förlossningar. Barnadödligheten låg 2015 på 10 per 1 000 barn. Barnadödligheten bland den romska minoriteten är dubbelt så hög som för majoritetsbefolkningen.

Myndigheterna respekterar i stort allas rätt att besluta när och om de vill ha barn, samt andra reproduktiva rättigheter. Kvinnor har rätt att få abort till och med 12:e graviditetsveckan. Mellan 12:e och 20:e veckan tillåts abort om moderns liv är i fara eller om fostret har allvarliga skador. Sex och samlevnadsundervisning finns med i läroplanen för skolan i Bulgarien, men det är frivilligt för den enskilde läraren att ge denna undervisning. Kvinnor i fattiga områden på landsbygden, liksom marginaliserade grupper har dock sämre tillgång till preventivmedel på grund av bristande ekonomiska resurser och utbildning, vilket särskilt gäller romska kvinnor.

Den förväntade livslängden i Bulgarien är 78 år för kvinnor och 71 år för män. Mer än var tredje bulgar över 15 år röker och många barn utsätts för passiv rökning. Flera städer i Bulgarien har tidvis mycket höga nivåer av luftföroreningar. Detta ger upphov till luftvägssjukdomar och förtida död.

Stora delar av den romska befolkningen lever under mycket enkla förhållanden och saknar rinnande vatten och sanitet.

Rätten till utbildning

Bulgarien har i flera år legat mycket lågt i PISA-mätningarna. Den senaste mätningen, som byggde på tester 2015 visar att 40 procent av niondeklassarna var funktionellt illiterata i naturvetenskap, matematik och läsning. De statliga utgifterna för utbildningsväsendet ligger på 3,7 procent av Bulgariens BNP, under genomsnittet för EU.

I Bulgarien är förskolan obligatorisk från fem års ålder och skolplikt råder upp till 16 år. Skolan är gratis, men från mellanstadiet får eleverna själva bekosta skolböcker och annat material. Förskolan är belagd med avgift. Även om avgiften är låg för en medelklassfamilj är den hög för familjer som lever i fattigdom. Den bulgariska skolan har stora brister, och bland befolkningen är man mycket kritisk till att skolan inte ges tillräckliga resurser. Läroplanen och undervisningen sker utifrån traditionella metoder med katederundervisning, omfattande hemläxor och mycket utantillinläring.

Skillnaderna mellan pojkar och flickor i skolgång är relativt små. Däremot är skillnaderna markanta mellan majoritetsbefolkningen och den romska minoriteten. Även om skolplikt råder i landet så går totalt sett bara 75 procent av romska barn i skolan. Skolnärvaron sjunker med stigande ålder, vilket bland annat beror på kostnaderna för familjen att betala för skolböcker och annat material – i praktiken en omöjlighet för romska familjer med låg inkomst. Bland den romska minoriteten är det också vanligt att bilda familj redan under tonåren. Medan de flesta romska barn går i skolan under lågstadiet, så är det bara hälften som går ut sjunde klass. Bara 15 procent av romska barn går ut gymnasiet. Mindre än en procent av romerna i Bulgarien har högskoleutbildning. Undervisningsspråket är bulgariska. Skolorna är i praktiken segregerade. Det är svårt att rekrytera lärare till skolor i romska områden. Det finns få romska lärare. Analfabetismen är utbredd bland romerna.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Bulgarien är EU:s fattigaste medlemsland – inkomsten per person ligger under hälften av EU-genomsnittet med en låg om än positiv tillväxt. I landet är 140 000 personer långtidsarbetslösa. Av Bulgariens befolkning lever ca tio procent under den nationella fattigdomsgränsen. Långt fler, totalt närmare

var tredje bulgar, uppskattas ha en sårbarhet för att falla ner i fattigdom och anser sig själva som fattiga. Inkomstskillnaderna i landet uppskattas öka – tillväxten har inte kommit de fattigare i landet till del. Fattigdomen är starkt koncentrerad till den turkiska och romska minoriteten.

Bulgarien återfinns på plats 59 på UNDP:s index för mänsklig utveckling och ginikoefficienten ligger på 0,34. Medelklassen är relativt liten. De regionala skillnaderna i landet är stora. I huvudstadsområdet och vid Svarta havskusten är inkomstnivåerna relativt goda. I mindre orter och i vissa regioner är fattigdomen utbredd. Nordvästra Bulgarien är EU:s fattigaste region.

Skatteuttaget är relativt lågt. Inkomstskatten ligger på tio procent. Till det kommer avgifter för socialförsäkringar som till del betalas av arbetsgivaren, till del av arbetstagaren. Dessa avgifter betalas upp till en viss nivå på lönen. Det innebär att Bulgarien i praktiken har ett regressivt inkomstskattesystem. Bolagsskatten är också den tio procent. Detta ger begränsade resurser för sociala välfärdssystem och inkomstutjämning.

För bulgarer som lever med små marginaler är utgifter för vatten och el mycket betungande.

Den romska minoriteten har i genomsnitt en levnadsnivå långt under genomsnittet för Bulgarien som helhet. Detta gäller alla parametrar – inklusive tillgång till mat, bostadsstandard, inkomst, pensioner.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av mänskliga rättigheter

Bulgariens konstitution anger att män och kvinnor ska ha lika rättigheter och skyldigheter. Förbud mot könsdiskriminering finns också i lagstiftning på enskilda områden såsom i arbetsrättslagstiftning och socialtjänstlagstiftning. En genomgripande jämställdhetslagstiftning har diskuterats under många år, och ett lagförslag lades fram i parlamentet hösten 2015. Lagförslaget rör sig på ett tämligen övergripande plan och saknar element om hur lagen ska tillämpas i enskilda, konkreta situationer. Bulgarien ratificerade Europakonventionen om våld mot kvinnor 2016.

Bulgarien karaktäriseras som ett patriarkalt samhälle där mannen fungerar som familjens överhuvud. Detta maktförhållande inom relationer gäller i alla samhällsskikt. Kvinnor axlar ett tungt ansvar för hem, barn och åldrande föräldrar. Bland högtbildade i de större städerna sker dock en rörelse mot större jämställdhet inom familjen.

En ny lagstiftning har antagits om våld i nära relationer. Våldtäkt faller under allmänt åtal och år 2015 drogs en lag tillbaka som gav straffrihet vid våldtäkt om förövaren gifte sig med offret. Ungefär var fjärde kvinna i Bulgarien uppger att hon har utsatts för fysiskt och/eller sexuellt våld av sin partner. Det finns systemiska brister i polisens och rättsväsendets hantering av våldsbrott och sexuella brott mot kvinnor. Detta rör såväl bemötandet som hanteringen av ärendet vad gäller utredning och prövning. Det finns en telefonjour för kvinnor som är utsatta för våld i nära relationer, finansierad med offentliga medel och tillfälliga boenden för kvinnor som utsatts för våld i nära relationer, drivna av civilsamhällesorganisationer, med viss offentlig finansiering.

Kvinnors deltagande i beslutsfattande ligger relativt lågt –kvinnor är dock representerade i högre grad på central än lokal nivå. I den regering som tillträdde 2014 var 36 procent kvinnor. Andelen kvinnor i parlamentet är 20 procent. Från den kommunistiska tiden finns en tradition över flera generationer av att kvinnor yrkesarbetar. Andelen kvinnor i yrkesarbete ligger idag på knappt 60 procent, men många av dem arbetar deltid, vilket vid en omräkning till heltid innebär att 40 procent yrkesarbetar och därmed ligger något högre än EU-genomsnittet. Tillgången på barnomsorg brister, särskilt på landsbygden och i de större städerna.

Handel med kvinnor och barn, främst för sexuella ändamål, är ett stort problem i Bulgarien. Landet är framförallt ett transitland för människohandel, men i viss mån även ursprungsland och i lägre grad slutdestination. Romska kvinnor och barn är särskilt utsatta och överrepresenterade bland de som faller offer för människohandel.

Barnets rättigheter

Barnaga är förbjudet i Bulgarien och regeringen har en strategi för arbetet med barnfrågor för perioden 2008-2018. I det bulgariska samhället ses dock barn inte som bärare av egna rättigheter vilket präglar bemötande och behandling av barn i samhället inom såväl familjen och i skolan som i

kontakter med sociala myndigheter och i rättsväsendet. Samtidigt finns det organisationer, regeringsmedlemmar och parlamentsledamöter som verkar för ett modernare synsätt på barn och barnets rättigheter.

En absolut majoritet av romerna i Bulgarien lever i fattigdom. Således växer de flesta romska barn upp i fattigdom i undermåliga bostäder utan vatten och sanitet, med sämre tillgång till mat, bristande sjukvård och sämre möjligheter till utbildning. Många romer får barn när de är tonåringar och saknar ofta på grund av låg utbildning tillräckliga kunskaper om barns hälsa, näringsbehov, behov av lek och stimulans. Bland de barn som tas om hand genom sociala myndigheter är romska barn överrepresenterade. De flesta omhändertagna barn har föräldrar i livet. Sociala insatser inriktas på att lyfta ur barnet ur sin hemmiljö när denna bedöms som alltför undermålig, snarare än att stödja föräldrarnas kapacitet och förmåga att fungera bättre som vårdnadshavare.

Många barn med funktionsnedsättning lever på institution. Regeringen strävar efter att barn med funktionsnedsättning i högre grad ska bo med sina familjer och gå i vanliga skolor. Antalet barn som lever på institution har minskat drastiskt de senaste åren. Vissa av barnen har placerats i fosterhem. I andra fall har de tidigare stora institutionerna delats upp i mindre enheter. Kritiker menar att det i praktiken har blivit liten skillnad för barnen av denna reform. Det rapporteras fortsatt om stora brister i omvårdnaden av barn som lever på institutioner, såsom våld - inklusive sexuellt våld - bristande stimulans och otillräckligt näringsintag.

Straffbarhetensåldern i Bulgarien är 14 år. Behandlingen av minderåriga som misstänks eller har dömts för brott har stora brister. Arbete pågår med att modernisera lagstiftningen och hanteringen av dessa. Minimiålder för militärtjänstgöring är 18 år.

Handel med barn förekommer i Bulgarien. Media har under flera år rapporterat om att romska nyfödda säljs till mellanhänder för adoption i bland annat Grekland. Handel med barn för sexuellt utnyttjande förekommer också. Officiella siffror anger att antalet barn i Bulgarien som faller offer för människohandel ligger på cirka hundra per år, men mörkertalet antas vara långt högre.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Av Bulgariens befolkning är cirka tio procent av turkisk härkomst, och mellan fem och tio procent romer. Turkbulgarerna är relativt väl integrerade i samhället. De flest romer däremot, lever närmast i ett parallellsamhälle. Det finns också en liten judisk minoritet i landet. Bulgariens grundlag förbjuder diskriminering på grund av etnisk tillhörighet. I praktiken är dock diskriminering på etniska grunder mycket utbredd, grundad på stereotypa fördomar. Fördomar och stigmatisering mot romer är mycket utbredd i det bulgariska samhället och uttrycks även offentligt, inklusive av etablerade politiker och i media. Våld mot romer och andra minoriteter förekommer. Sådana brott underrapporteras. Även antisemitisk retorik förekommer, inte minst på sociala medier. Europarådet har uttryckt oro över den utbredda rasismen och intoleransen i landet mot minoriter och även migranter, och har kritiserat den bulgariska regeringen för bristande motåtgärder.

Bulgariens romer har en svårare situation än majoritetsbefolkningen vad gäller åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter. Den romska befolkningen har i jämförelse med majoritetsbefolkningen sämre hälsa och sämre tillgång till vård, kortare skolgång, sämre bostäder (inklusive avsaknad av äganderätt till mark vilket resulterar i vräkningar) och saknar i hög grad vatten och sanitet samt elektricitet. De är även i större utsträckning arbetslösa och är överrepresenterade i landets fängelser och i statistik över människohandel och prostitution.

Regeringen har antagit ett ramprogram för integration av romer i samhället, kompletterat med en handlingsplan. Det finns också en strategi för integration av etniska minoriteter i utbildningsväsendet, en hälsostrategi för minoriteter och ett program för att förbättra bostadsförhållandena för romer. Även om vissa insatser görs, som också har goda resultat, är dessa långt ifrån tillräckliga och når bara en mindre del av den romska befolkningen.

Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Bulgariens lagstiftning förbjuder diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet. Lagstiftningen mot hatbrott omfattar däremot inte brott som begås mot en person på grund av dennes sexuella läggning eller könsidentitet. Samkönade äktenskap är inte lagstadgade och HBTQ-personer har idag inte möjlighet att adoptera barn tillsammans.

Bulgarien är ett homogent, socialt konservativt och patriarkalt samhälle. Homofobin är utbredd och homofob retorik förekommer bland politiker och i media. Det förekommer diskriminering mot HBTQ-personer, liksom trakasserier och misshandel. Det är svårt för HBTQ-personer att leva öppet i frihet och säkerhet. Ytterst få är öppna om sin sexuella läggning och könsidentitet gentemot sin familj, i skolan, på sin arbetsplats eller när de rör sig i samhället – av rädsla för diskriminering och på grund av risken att bli utsatt för hatbrott. Inga politiker stödjer öppet HBTQ-personers rättigheter eller är öppna med sådan personlig läggning. I Sofia genomförs dock årligen en Pridevecka med en avslutande Pridemarsch. Polisen ger ett adekvat skydd under själva Pridemarschen.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Bulgarien har ratificerat Flyktingkonventionen och har ett nära samarbete med UNHCR, som har kontor i landet. Med gräns mot Turkiet reste många av de människor som kom till Europa under 2015 och 2016 genom Bulgarien för att söka sig vidare norrut. Få migranter stannade i Bulgarien. Det finns omfattande nätverk av flyktingsmugglare i Bulgarien.

Det har rapporterats om våld mot migranter från gränspolisens sida, och även om stölder från migranter. Efter att asylsökande registrerats placeras de på någon av landets sex flyktingförläggningar i avvaktan på beslut. Förhållandena på förläggningarna är svåra, med undermålig sanitet och sysslolöshet. De asylsökande får en mycket liten ekonomisk ersättning. Vissa söker arbete inom den svåra ekonomin för att få en inkomst. Ytterst få migranter stannade mer än några dagar vid dessa förläggningar under 2015 och 2016, utan reste vidare till andra destinationsländer.

Främlingsfientligheten är utbredd i Bulgarien. Under migrationskrisens inledning 2015 uttryckte en majoritet av bulgarerna sympati för skyddsbehövande från Syrien. Inställningen till migranter från andra länder än Syrien, inte minst Afghanistan, är långt mer negativ. Allmänhetens syn på migration har under krisens gång blivit mer negativ.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Bulgariens lagstiftning förbjuder diskriminering av personer med fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar. Lagens efterlevnad är dock bristfällig.

Personer med funktionsnedsättningar möter fördomar i samhället. Detta gäller i än högre utsträckning personer med neuropsykiatriska eller psykiska funktionsnedsättningar. Få personer med funktionsnedsättning förvärvsarbetar. Tillgängligheten för rörelsehindrade är mycket begränsad i det offentliga rummet. Många funktionsnedsatta lever på institution, detta gäller även barn. Dessa institutioner är vanligen ensligt belägna, vilket försvårar kontakt med omvärlden, familjen och rekrytering av personal. Förhållandena på institutioner för personer med funktionsnedsättning är undermåliga.

Regeringen har tagit initiativ syftande till öka livskvaliteten för funktionsnedsatta. Programmet omfattar bland annat att öka sysselsättningsgraden bland personer med funktionsnedsättning, öka tillgången till utbildning, socialtjänster och hälsovård samt uppmuntra till ett mer aktivt deltagande i samhällslivet och att minska diskrimineringen. Man arbetar också för att fler barn med funktionsnedsättning ska bo i sina familjer och gå i vanlig skola.

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)* ratificerades år 1970. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1992 respektive år 1999.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)* ratificerades år 1970. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD)* ratificerades år 1966.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)* ratificerades år 1982. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2006

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT)* ratificerades år 1986. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2011.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child (CRC)* ratificerades år 1991. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter och det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD)* ratificerades år 2012.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED)* signerades år 2008.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention)* och det tillhörande protokollet ratificerades år 1993.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court (ICC)* ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna, *The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR)* ratificerades år 1992.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, *Framework Convention for the protection of National Minorities*, ratificerades år 1999.

Europeiska stadgan om landsdel- eller minoritetsspråk, *European Charter for Regional or Minority Languages*, har inte ratificerats.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet, *Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence*, signerades år 2016.

Europarådets straffrättsliga konvention om korruption, *Criminal Law Convention on Corruption*, ratificerades år 2001.

Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättstatens principer

Sverige är främst engagerat i frågor som berör den romska minoriteten samt jämställdhet, barns rättigheter och HBTQ-personers rättigheter. I början av 2016 ingicks en informell överenskommelse mellan våra båda länders socialministrar kring utsatta grupper, inklusive romer, och hur dessa i högre grad kan inkluderas i våra samhällen. Överenskommelsen har fokus på barns rättigheter, funktionsnedsatta rättigheter, jämställdhet, sociala skyddsnet samt äldre. Samarbetet sker i form av dialoger och seminarier på expertnivå. Svenska Hjärta till Hjärta samarbetar med *Bulgarian Aid Mission* för att stärka fattiga människor i Bulgarien, med fokus på romer – till exempel att främja skolgången bland romska barn.

EU-inträdet 2007 har följts av en mekanism för att följa och stödja Bulgariens arbete för reformer i rättssystemet och mot korruption och organiserad brottslighet. Även inom enskilda mänskliga rättigheter finns samarbete på EU-nivå, till exempel vad gäller romers inkludering i samhället.

Bland de internationella organisationer som är verksamma i Bulgarien kan särskilt nämnas UNHCR som arbetar med migranternas rättigheter, och Unicef som arbetar brett för barn i Bulgarien – både på policynivå och med konkreta projekt för de mest utsatta barnen. Röda Korset har en bred verksamhet i landet som inkluderar stöd till migranter. I landet finns också WHO, ILO och IOM representerade.

I den universella granskningsmekanismen (UPR) vid FN:s råd för mänskliga rättigheter gav Sverige rekommendationer till Bulgarien som bland annat berörde behandlingen av fångar i förvar och utbildning för immigranter.